

eoss-conf.com

ISSUE
N°52

EUROPEAN OPEN
SCIENCE SPACE

COLLECTION OF SCIENTIFIC PAPERS

5TH INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
AND PRACTICAL
CONFERENCE

EVOLVING SCIENCE:
THEORIES, DISCOVERIES
AND PRACTICAL
OUTCOMES

SEPTEMBER 8-10, 2025, ZURICH, SWITZERLAND

**EUROPEAN OPEN
SCIENCE SPACE**

Proceedings of the 5th International Scientific
and Practical Conference
**"Evolving Science: Theories, Discoveries and
Practical Outcomes"**
September 8-10, 2025
Zurich, Switzerland

Collection of Scientific Papers

Zurich, 2025

UDC 01.1

Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference «Evolving Science: Theories, Discoveries and Practical Outcomes» (September 8-10, 2025. Zurich, Switzerland). European Open Science Space, 2025. 157 p.

ISBN 979-8-89704-958-5 (series)
DOI 10.70286/EOSS-08.09.2025

The conference is included in the Academic Research Index ReserchBib International catalog of scientific conferences.

The conference is registered in the database of scientific and technical events of UkrISTEI to be held on the territory of Ukraine (Certificate №546 dated 16.06.2025).

The materials of the conference are publicly available under the terms of the CC BY-NC 4.0 International license.

The materials of the collection are presented in the author's edition and printed in the original language. The authors of the published materials bear full responsibility for the authenticity of the given facts, proper names, geographical names, quotations, economic and statistical data, industry terminology, and other information.

ISBN 979-8-89704-958-5 (series)

CONTENT

Section: Agricultural Sciences

Черно О., Попов К., Усатюк О.

ВПЛИВ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ УМОВ І ГУСТОТИ СТОЯННЯ
РОСЛИН НА ПРОДУКТИВНІСТЬ СОНЯШНИКА У
ПРАВОБЕРЕЖНОМУ ЛІСОСТЕПУ..... 8

Musiienko L.A.

OPTIMAL CONDITIONS OF MINERAL NUTRITION FOR
SOYBEAN..... 10

Section: Architecture and Construction

Chudyk I., Dobryanskyy I., Dobryanska L.

WATERPROOFING OF SURFACES OF BUILDINGS AND
STRUCTURES..... 13

Section: Art History and Literature

Звенігородський Л.А., Радченко А.О., Валко О.С.

ПРОЄКТНО-ГРАФІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ. МАТЕРІАЛИ ТА
ІНСТРУМЕНТИ..... 18

Section: Automation and Robotics

Ostrovsky O.

CURRENT TRENDS AND PROMISING DIRECTIONS FOR THE
INTERNET OF THINGS INDUSTRY DEVELOPMENT..... 23

Section: Biology and Microbiology

Дрегваль І., Матвієнко Б.

БІОІНДИКАЦІЯ ЯКОСТІ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД РІЧКИ ДНІПРО В
МЕЖАХ МІСТА ДНІПРО..... 28

Дрегваль І., Семенова У.

МІНЛИВІСТЬ МОРФОЛОГІЧНИХ ОЗНАК ТРИГРАНКОВИХ
МОЛЮСКІВ В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ВАРІАБЕЛЬНОСТІ УМОВ
ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА..... 32

Лозан А.Е.

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВ В
ПЕРІОД ГЛОБАЛІЗАЦІЇ РИЗИКІВ..... 95

Section: Medicine

Мякина О.В., Сокол К.М., Ващук М.А., Нещенко О.О.

ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ЗДОРОВОГО СТАРІННЯ: СУТНІСТЬ
ТА ПРИНЦИПИ..... 98

Section: Occupational Health

Kosenko N., Levashova Yu.

VISUALIZATION OF SAFETY AS A KEY ELEMENT OF CRISIS
MANAGEMENT..... 106

**Section: Oil and Gas Technologies, Engineering and Thermal Power
Engineering**

Бейзик О., Ковбасюк І., Васько А.

КОРОТКИЙ ОГЛЯД ПОШИРЕННЯ НЕКОНВЕНЦІЙНИХ ВИДІВ
ВУГЛЕВОДНІВ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИДОБУТКУ..... 110

Section: Pedagogy, Philology and Linguistics

Костолович М.І.

РОЛЬ ТРАНСВЕРСАЛЬНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У
ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
ГЕОГРАФІЇ..... 113

Верезомська С., Каюн В., Зінченко Н., Ющенко Ю.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ
ВИКЛАДАННІ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНОМУ
ЗВО..... 115

Амонс М.А.

КОЗАЦЬКА ПЕДАГОГІКА В РОБОТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ... 125

Абрамов А.П.

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ПОСТАТІ СУЧАСНОГО
ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ..... 127

Section: Medicine

ХОЛІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ЗДОРОВОГО СТАРІННЯ: СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ

Мякина Олександр Володимирович

к.мед.н., доцент

Сокол Костянтин Михайлович

к.мед.н., професор

Ващук Микола Анатолійович

к.мед.н., доцент

Нещенко Ольга Олександрівна

здобувач вищої освіти, магістр

Харківський національний медичний університет, Україна

Анотація: Стаття висвітлює концепцію холистичного здоров'я, яка покладена в основу цілісного підходу до формування здорового способу життя населення старшого покоління України. Показана діяльність закордонних і вітчизняних вчених, які працювали в цьому напрямку. Починаючи з античних часів надано характеристику витокам філософської ідеї холізму. Дано оцінку загальному підходу до питання з проблеми цілісного здоров'я і способу життя людей старшого віку. Визначені теоретичні і практичні аспекти холистичного підходу, що до життєдіяльності літніх людей, його сутність і принципи.

Ключові слова: аспекти здоров'я, геронтологія, довгожителі, здоровий спосіб життя, люди похилого віку, здорове старіння, холистичний підхід, цілісність.

Введення. Звернувши увагу на той факт, що людське життя є найвищою суспільною цінністю, перед громадськістю виникає низка важливих завдань, серед яких і вирішення питань з проблем здоров'я старшого покоління.

Сучасні науковці зазначають, що єдина зброя людини в захисті свого здоров'я – це культура його збереження. Існуючи напрями вирішення даної проблеми бачимо у формуванні ціннісного ставлення до здоров'я у зрілому віці, побудові мотивації до способу життя, наданні знань, закріпленні вмінь і навичок щодо особистого здоров'язбереження, а також саморегуляції власного стану. Створення нової культури управління здоров'ям людини старшого віку – є стратегічним ресурсом країни.

«Здорове старіння» населення – процес, який передбачає розвиток та підтримку функціональних можливостей, що забезпечують добробут у старшому віці. Охорона і допомога державного медичного сектору та дбайливе ставлення суспільства до здоров'я і способу життя цієї категорії населення, є однією з тих загальнозначущих завдань наукових досліджень, де буде віддзеркалюватись необхідна кількість теоретичних і практичних цілей холистичної геронтології.

Мета і задачі дослідження: висвітлити і конкретизувати основні холістичні підходи до вивчення проблеми здоров'я і способу активного життя літньої особистості через інформативні пошуки в науковій літературі та обґрунтувати його ефективність для корекції і оптимізації фізичного стану похилої людини.

Результати дослідження і їх обговорення. Стародавні витоки холістичної медицини сягають корінням у тисячолітні традиції, де здоров'я людини сприймалося не як відсутність хвороб, а як гармонія між тілом, розумом, духом і навколишнім світом. Вказаний напрямок ґрунтується на загально-філософській ідеї холізму – нероздільній цілісності людського буття. Послідує етап роздумів початку ХІХ ст. ознаменувався активним розвитком природничих і медичних дисциплін, особливо біології і фізіології. У центрі уваги дослідників перебував процес взаємодії індивіда з його оточенням. Поняття «здоров'я» визначалося через процес адаптації людини.

Термін – холізм походить від грецького holos – цілий, увесь: напрям у сучасній західноєвропейській філософії, розроблений і запроваджений в 1926 році південноафриканським військовим та державним діячем, філософом – Яном Сматсом (Jan C. Smuts), який у своїй праці «Холізм і еволюція» використовував термін для описання ідеї цілісного розуміння природного світу, а не окремих його частин. Холізм, як вчення, було засновано Джоном Скоттом Холдейном у книзі «Філософські основи біології» у 1931 році [14].

У сучасних філософських джерелах, визначенням «здоров'я» та «здоров'язбереження», характеризують слідує підходи: холістичний, еволюціоністський, соціально-орієнтований, нормоцентричний, аксіологічний, феноменологічний, комплексний, дискурсивний, акмеологічний. Виникнення цих підходів пов'язане з історичним розвитком суспільної думки та науки. Перший – холістичний, який можна класифікувати за кількома основними напрямками, розглядає системи як сукупність взаємопов'язаних елементів, де ціле переважає над частинами. У філософії та науці він проявляється як онтологічний та методологічний холізм, в освіті – холістичний курикулум (curriculum – навчальний план), в екології – бачення людини й екосистеми як єдиного цілого, а в медицині – як прагнення до комплексного врахування всіх аспектів, що впливають на стан об'єкта (Таблиця 1).

Таблиця 1 Основні напрямки класифікації холістичного підходу

№	Класифікація	Напрямки холістичного підходу
1	Онтологічний холізм	стверджує, що цілісне утворення має пріоритет над окремими елементами, з яких воно складається. Це означає, що властивості цілого не можуть бути виведені з властивостей його частин
2	Методологічний холізм	наголошує на необхідності вивчати явища у контексті їх взаємозв'язків з іншими явищами та цілісною системою, до якої вони належать. Це вимагає комплексного підходу, що враховує різні фактори та аспекти

Продовження табл. 1

№	Класифікація	Напрямки холістичного підходу
3	Холістичний підхід у медицині	розглядає людину як єдине ціле, враховуючи не лише фізичний стан, але й психологічний, емоційний, соціальний та духовний аспекти. Замість лікування окремих симптомів, холістичний підхід спрямований на відновлення гармонії та балансу у всьому організмі
4	Холістичний підхід у догляді за дітьми	передбачає комплексний підхід, який враховує контекст, превентивність, партнерство, довгострокову перспективу, баланс та екологічність. Це означає, що догляд за дитиною має бути індивідуалізованим, спрямованим на її загальний розвиток та враховувати вплив середовища
5	Холістичний підхід у догляді за дітьми	передбачає цілісний розвиток дитини, враховуючи її потреби та інтереси. Це включає в себе гармонійний розвиток емоційної, соціальної, фізичної та інтелектуальної сфери

Холістична медицина і холістичне здоров'я (англ. holistic – усебічний, комплексний, цілісний, holistic health) – течія альтернативної медицини, популярний метод нетрадиційної медицини, коли усебічність медицини зосереджена на лікуванні «людини в цілому», а не тільки конкретної хвороби [2].

У світовій медичній науці, «холістичний підхід до здоров'я» (holistic approach to health) – така сукупність єдино-спрямованих за змістом методів і принципів, яка сприяє людину як інтегровану систему, розглядає її як сукупну систему, де комплексне здоров'я перебуває у взаємодії, нерозривно пов'язані [5].

Серед українських вчених, що займаються зазначеною проблематикою, необхідно назвати таких, як: Яременко О., Вакуленко О., Галустян Ю., Худоба О., Шиян О.

Згідно з сучасним підходом, холістична концепція здоров'я, як зазначає О. Шиян, розглядає людину як "ціле" і на цю цілісність накладаються чотири взаємопов'язані виміри – аспекти здоров'я та водночас "частину цілого", тобто частину ширшої системи, як-от сім'я, громада або природа. Це означає, що здоров'я не можна розглядати лише як відсутність хвороб, а як стан загального благополуччя та гармонії [16].

У контексті холістичного підходу (ХП) враховуються всі грані життя людини: фізичне здоров'я – включає в себе фізичну форму, енергію, відсутність хвороб та травм; психічне здоров'я – це емоційний стан, здатність справлятися зі стресом, позитивне мислення; соціальне здоров'я – має у своєму складі стосунки з іншими людьми, відчуття приналежності до спільноти, соціальну активність; духовне здоров'я – тримається на пошуку сенсу життя, цілі, вірі, які надихають та дають підтримку.

Таким чином, ХП до здоров'я підкреслює взаємозв'язок усіх цих аспектів і необхідність їх балансу для досягнення загального благополуччя [13].

На відміну від традиційної медицини, яка часто зосереджується на усуненні конкретних симптомів або захворювань за допомогою медикаментів або вузько-спрямованих втручань, цілісний підхід бачить людину ширше, прагнучи знайти

й усунути глибинні причини проблем, а не тільки їхні зовнішні прояви. Його метою буде відновлення балансу у всіх сферах, даючи змогу організму зцілюватися природним шляхом, пропонує цілісну картину, де здоров'я – це результат взаємодії всіх складових, і тільки їхнє спільне відновлення може привести до справжнього зцілення [8].

Такий напрямок медицини приділяє увагу профілактиці; турботі про навколишнє середовище та харчування; філософським аспектам, таким як відповідальність пацієнта за своє здоров'я та використання хвороби як творчої сили.

В українській науковій літературі також наголошується, що холізм є методологічною основою для розробки програм, які сприяють збереженню здоров'я та активності. Ця направленість у житті людини підтверджується значною кількістю публікацій західних та вітчизняних дослідників [1].

Ідея цього підходу ґрунтується на тому, що всі аспекти людського життя взаємопов'язані і впливають один на одного. Якщо одна частина системи виходить з рівноваги, це неминуче позначається на інших. Тривалий стрес може спровокувати фізичні нездужання, а хронічний біль – часто породжує депресію або дратівливість, погіршуючи загальний стан. Традиційне лікування, зосереджене лише на одному елементі – наприклад, на знятті симптомів за допомогою пігулок, – нерідко виявляється тимчасовим рішенням, бо залишає поза увагою корінь проблеми.

Основними аспектами ХП є:

- принцип цілісності: людина - це не сума окремих частин, а єдина, жива система, де всі аспекти взаємопов'язані;
- принцип балансу: досягнення гармонії між тілом, розумом, емоціями та духом;
- контекстуальність: врахування середовища, в якому людина росте, включаючи культурні, соціальні та економічні фактори;
- превентивність: акцент на запобіганні проблемам та загальному зміцненні здоров'я;
- партнерство: співпраця між різними фахівцями, батьками та самою людиною;
- довгострокова перспектива: врахування майбутнього розвитку та довготривалих наслідків;
- екологічність: розуміння впливу навколишнього середовища на людину та навпаки.

Серед переваг «підходу» можна назвати зміни у якості життя (загальне покращення фізичного, психологічного та соціального самопочуття); зменшення ризику захворювань (профілактика та зниження ймовірності розвитку хронічних захворювань); підвищення тривалості життя (збільшення тривалості активного та здорового життя); збереження незалежності та автономії (підтримка можливості самостійного життя та активної участі в суспільстві); підвищення

рівня щастя та задоволення життям (сприяння позитивному ставленню до життя та відчуттю задоволення від нього).

Немало наукових робіт належить до міждисциплінарної галузі знання – геронтології, в центрі уваги якої перебувають біологічні, психологічні та соціальні аспекти старіння. Акцент в основному ставиться на теоретичному аналізі законів успішного старіння та соціальної роботи з літніми людьми.

За даними досліджень українських вчених, «старіння населення є однією з найбільш значущих соціальних і медичних проблем сучасності, що вимагає інтеграції різних наукових підходів для забезпечення якості життя людей похилого віку» [1].

Говорячи про постаріння, необхідно зазначити напрямок – холістична геронтологія, тобто підхід до його вивчення, який розглядає старіння як цілісний процес, що охоплює такі ж фізичні, психологічні, соціальні та духовні аспекти. Він відрізняється від традиційної геронтології, яка часто зосереджується на біологічних аспектах старіння та лікуванні вікових захворювань. Цей вид науки прагне до покращення загального добробуту та якості життя людей похилого віку, враховуючи їх індивідуальні потреби та обставини.

Холістичний підхід до здорового способу життя (ЗСЖ) людей похилого віку зумовлений значним зростанням чисельності літніх людей у світі і в Україні та необхідністю загального підходу до збереження їхнього комплексного здоров'я [7]. Таке визначення розглядає похилу людину як єдине ціле, де всі сфери взаємопов'язані, є найбільш перспективним для формування здорового способу життя в цій віковій групі. Він передбачає інтеграцію всіх компонентів для досягнення та підтримки оптимального здоров'я та добробуту в похилому віці і спрямований на підтримку оптимального функціонування організму в цілому, а не лише на боротьбу з віковими змінами. «Підхід» спрямований на врахування всіх чинників, що впливають на здоров'я, а також на активне залучення пристарілої людини до процесу підтримки свого здоров'я [3,7].

До елементів ХП входять: раціональне харчування; фізична активність; психологічний добробут; соціальна активність; духовний розвиток; профілактика захворювань; сприятливе навколишнє середовище [6].

Теоретичною основою ХП до ЗСЖ літніх людей є закони (принципи):

- принцип цілісності: організм людини розглядається як єдина система, де всі частини взаємопов'язані і зміни в одному аспекті впливають на інші. Принцип лежить у самому серці ХП, відрізняючи його від інших методів лікування своєю глибокою вірою в те, що літні особи – це не сума окремих частин, а єдина, жива система. Тут тіло, розум, емоції та дух не існують в ізоляції: вони переплетені, як нитки в тканині, і пошкодження однієї з них неминуче тягне за собою інші. У контексті лікування залежностей це означає, що не можна просто “вимкнути” фізичний потяг до речовини та вважати проблему розв'язаною – потрібно зрозуміти, як цей потяг пов'язаний із внутрішніми конфліктами, пригніченими почуттями або духовною порожнечою. Цілісність

передбачає, що здоров'я – це не відсутність симптомів, а стан, у якому всі аспекти особистості працюють у злагоді, підтримуючи один одного;

- принцип індивідуальності: враховуються унікальні потреби, можливості та особливості кожної людини. Принцип індивідуальності в ХП стверджує, що кожна людина – це унікальний всесвіт зі своїми особливостями, історією та потребами, і лікування має відображати цю неповторність. Індивідуальність вимагає бачити людину, а не тільки її діагноз, і будувати лікування так, щоб воно відповідало її особистості, досвіду і життєвим обставинам;

- принцип саморегуляції: підтримка природних процесів самовідновлення та самоцілення організму;

- принцип активності: заохочення до активного способу життя, участі у соціальних та культурних заходах;

- принцип позитивного ставлення: підтримка позитивного мислення, емоційного благополуччя та соціальної підтримки.

Серед інших, можна назвати і ХП до довгожителства. Це також комплексний, цілісний погляд на процес старіння та здоров'я, який враховує всі аспекти життя людини: фізичні, психологічні, соціальні та емоційні, який означає – не просто продовжити життя, а прожити його якомога якісніше та щасливіше [12].

До основних його принципів відноситься:

1. Здоровий спосіб життя: харчування (збалансоване харчування, багате на фрукти, овочі, цільно-зернові продукти, здоровий жир та обмеження перероблених продуктів; фізична активність (регулярні фізичні вправи, які підходять конкретній людині); сон (достатній та якісний сон); відсутність шкідливих звичок (відмова від куріння та вживання алкоголю у великих кількостях).

2. Здоров'я розуму та духу: стимуляція розумової діяльності (читання, навчання, розв'язання головоломок, ведення блогу); зменшення стресу (йога, медитація, практика глибокого дихання, спілкування з близькими); емоційна підтримка (наявність соціальних зв'язків, підтримка близьких та друзів, вільний час для занять, які приносять задоволення);

3. Управління емоціями: сприйняття емоцій (розуміння та управління своїми емоціями, вміння висловлювати свої почуття); позитивне мислення (розвиток позитивного мислення, вдячність за те, що є, та вміння знаходити позитив у складних ситуаціях); соціальна взаємодія (бути активним членом суспільства, спілкуватися з іншими та отримувати підтримку);

4. Регулярне медичне обстеження та догляд: профілактичні огляди (регулярні медичні огляди для раннього виявлення та лікування проблем зі здоров'ям); догляд за станом здоров'я (приділяти увагу своєму здоров'ю, своєчасно звертатися до лікаря за потреби та виконувати рекомендації).

Отже, холістичний підхід – це не просто набір правил, а стиль життя, який дозволяє літній людині відчувати себе здоровою та щасливою, незалежно від віку.

Висновки. Таким чином, вивчення сутності та змісту цілісного підходу до здоров'я похилої людини перебуває в полі зору сучасних закордонних і українських дослідників. Її здоров'я, є досить складною багатокомпонентною структурою, де холистичний підхід до способу життя, дає можливість правильно оцінити загальний стан, роль здоров'я в житті особистості й адекватно підібрати найбільш ефективні способи впливу на організм. Детальний аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок про те, що проблема збереження здоров'я, ведення здорового способу життя літньої особи реалізується у контексті міждисциплінарних досліджень, окреслення яких потребує наукового підходу, що буде спрямований на кращі умови життя престарілої людини.

Список використаних джерел

1. Джуган Р.І. Потреби людей похилого віку та їх реалізація в умовах сучасного українського суспільства (соціологічний дискурс): монографія / Джуган Р.І. – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. – 164 с.
2. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження: колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю.Д. Бойчука. – Харків: Вид. Рожко С.Г., 2017. 488 с.
3. Карпюк І.Ю., Обезюк Т.К. Основи здорового способу життя. Практичні заняття: навч. посібн. Для самостійної роботи студентів / уклад.: І.Ю Карпюк, Т.К. Обезюк. – Київ: КПІ ім. І. Сікорського. 2022. – 419 с.
4. Косевич А.О. Холистична модель здоров'я / А.О. Косевич; наук. кер. Г. А. Шевченко // Проблеми формування здорового способу життя у молоді : зб. матеріалів XV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів з міжнародною участю, Одеса 6–8 жовт. 2022 р. / Одес. нац. технол. ун-т. – Одеса, 2022. – С. 19–21.
5. Марчик В.І. Холистична модель здоров'я в основі формування здорового способу життя / В.І. Марчик, Т.В. Андріанов, В.Є. Андріанов // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія № 15 «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури /Фізична культура і спорт». – Київ, 2013. – Т. 1, вип. 7 (33). – С. 500–504.
6. Методи холистичної медицини – це спосіб пізнати себе і навчитись бути здоровим. Лелека (укр.). Процитовано 26 жовтня 2024.
7. Мякина О.В., Сокол К.М., Іващенко Р.О., Нещенко О.О., Фактори ризику і спосіб життя людей зрілого віку. Збірник наукових праць з ма-теріалами 2-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Innovations in Science: From Theoretical Foundations to Practical Impact». 1–3 вересня 2025 | Антверпен, Бельгія. 2025. С. 115–124
8. Мякина О.В., Нещенко О.О., Шевченко О.О. Здоров'я населення старших вікових груп: огляд та пропозиції. Збірник науково-практичної конференції з міжнародною участю «Роль та місце лікарняних кас на етапі трансформації системи ОЗ України (до 25-річчя утворення благодійної організації «Лікарняна каса Житомирської області»)). 24 липня 2025. Житомир. 2025. С. 75–79.

9. Огнєв В.А. та інш. Соціальна медицина, громадське здоров'я: навч. посіб.: у 4 т., / за заг. ред. В.А. Огнєва. Харків: ХНМУ, 2023. Т. 2. Громадське здоров'я. 324 с.
10. Носко М.О. Формування здорового способу життя : навчальний посібник / Носко М.О., Грищенко С.В., Носко Ю.М. – К. : «МП Леся», 2013. – 160 с.
11. Омельченко Т. Ефективність холістичного підходу до корекції фізичного стану людини / Т. Омельченко // Фізична культура, спорт та здоров'я нації. – 2016. – Вип. 20. – С. 133–137. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkszn_2016_20_27.
12. Слободян, Н.О., Лесів, Л.О., Трущенко, Л.В. Вплив способу життя на довголіття людини. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України, (3), 2024. с. 23–29.
13. Формування ЗСЖ молоді: проблеми і перспективи : навч. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації держслужбовців [Текст] / [О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакуленко та ін.] / – К. : Укр. ін.-т соц. досл. 2005. – 207 с.
14. Холізм (голізм) // Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін ; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. – Київ : Абрис, 2002. – С. 700. – 742 с. – 1000 екз. – ББК 87я2. – ISBN 966-531-128-X.
15. Холістична модель здоров'я у контексті підготовки вчителя / М.А. Галайдюк, Л.В. Філоненко, Е.М. Сивохоп, В.Б. Кузьмік, Н.В. Семаль, І.І. Демченко, І.А. Максимчук, Б.А. Максимчук // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт) : зб. наук. праць. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – Вип. 12 (120). – С. 39–45.
16. Шиян О. Державна освітня політика з питань здорового способу життя молоді : монографія / О. І. Шиян. – Л., 2010. – 296 с.